

pavec je res, navezan skoraj izključno le na vinski pridelek. Dolenjcu pa ni tako hudo; on ima dokaj dobre zemlje, treba mu ni drugega, nego le nekoliko več dobre volje, ljubezni do poljedelstva in precej več gnoja za njive. Res je, da nima vsak Dolenjec njiv, takim ni pomagati, ti si bodo morali drugače kruha iskati, oni bodo gospodarski res poginili vsled trtne uši. Pridnih ne bode dosti ali pa nič poginilo, dobili bodo zaslužka pri tem ali onem delu, lenih pa škoda ni, saj ti hodijo uže s polnimi sodi na kant. V Vipavi pa je drugače. Ljudnata dolina nima skoraj nič polja, in še to, kar ima, daje malo pridelka, ker suša dela vsako leto škodo. Ker je pa Vipavec neizmerao priden, zato se pa ne bojimo za njegov obstanek. Saj so bile njegove letine brez trtne uši od leta 1875. take, da pridelek ni bil niti imena vreden, ali Vipavec vendar ni obupal ter ni v Ameriko potegnil. Prepričani smo, do pojde z znano čilostjo na novo delo, od katerega mu bode prihodka pričakovati. Katero delo pa je to? Vipavske doline prihodnost je vrtnarstvo, in sicer sadjarstvo in zelenjadarstvo. Poleg tega pa seveda ne sme zabiti in zanemarjati drugih panog kmetijstva, kolikor mu je mogoče; največo pozornost bode pa vsegar moral obračati na pridobivanje gnoja. Sadjarstvo je uže sedaj v vipavski dolini najbolj razvito na Kranjskem, žalibog je pa z razpečavanjem slabo. V Vipavi so bile letos črešnje po 4 kr. kilogram, v Ljubljani ravno tačas po 12 do 20 kr. To je držaj, katerega naj se poprime vzajemno z vsemi kmetovalci svoje doline vipavska podružnica! Tu je blagonosno polje za domoljubno delovanje vipavskih razumnikov. Kakor je z črešnjami, tako bode še letos z obilo obroddivšimi marelicami ter z namiznim grozdem. Pa ne samo prodajo sadja je treba urediti, tudi pretvarjanje njegovo v take izdelke, ki se dije drže. Menimo pa najbolj sušenje sadja po ameriškem načinu, napravljanje prunel, breskovih krljev itd.

Ravno tako ugodna je vipavska dolina za zelenjadarstvo. Koliko bi lahko dobivali Vipavci za zgodnjo zelenjad, ako bi se znali prav poprijeti. Vemo, da bodo zelo ugovarjali tej trditvi, a vendar si upamo vse ugovore izpodbijati. Vode je v dolini vedno dovolj, da bi je le vedno pravilno zejemali in rabili. Neki imeniteu nemški močvirski obdelovalec je rekel: Kedor vodo odpeljuje, pa je ne odpeljuje tako, da jo more, kadar hoče, tudi nazaj napeljavati, tist ne osuša le po nepotrebem svojega posestva, ampak je celo slabša. To bi tudi mi Vipavcem pokladali na srce. Potegujte se za uravnavo Močilnika, Vipave itd., a zahtevajte, da se uravnajo vode tako, da jih bode te mogli rabiti za namakanje. Kolkokrat je videli po Vipavskem, kako mori suša travo, turšico, krompir itd., zraven pa teče bistra vodica.

Dalo bi se v tem oziru še mnogo reči, in to hočemo še večkrat ob priliki storiti. Z današnjim kratkim člankom hočemo Vipavce le osrčiti, da se ne ustrašijo preteče trtne uši, ampak da uže sedaj prično misliti, kako da bodo nadomestili vinske dohodke.

Podučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

83.

Razne pijače; čaj in njegovo razprostranjenje.

Istega leta so pripeljali Holandezi čaj na angleški trg. In 1660. l. so uže začeli v Londonu čaj prodajati, ker je tega leta izšel zakon, ki odreja davek na kavo, čaj in čokolado, ki se na javnih mestih prodajajo. Ker so Holandezi čaj za Angleško še le z drugih rok dobivali, zato je veljal funt čaja 30 gld. v zlatu. To je napotilo indijsko kompanijo, da je dala prinesiti s Kitaja 100 funtov najfinejšega čaja. Vse do 1720. l. se je počasi čaj v Angleški širil, ker je bil vedno zelo drag, ali pozneje se je popolnoma udomačil.

V Danskej je našel čaj velikega ljubitelja v kralju Frideriku III., ki ga nikakor ni hotel pustiti vkljub nasvetu svojega učenega zdravnika, glasovitega botanika Paulia.

Vso trgovino s čajem v zahodnej Evropi so imeli sprvega Holandezi v svojih rokah, in da so ga mogli laglje in draže prodajati, lotili so se sredstva, ki so se ga od Portugalcev naučili. Kedar so namreč Portugalci s svojih kolonij pripeljali kako novo stvar na evropski trg, poiskali so vselej po katerega zdravnika in prirodoslovca, in ga dobro plačali, zato da jim je stvar hvalil in priporočal. Tako so sedaj tudi Holandezi poslali po svetu celo množino plačanih slavospevov novej pijači, in naravno, da je čaj brzo našel mnogo ljubiteljev po vsej Evropi. Tako je 1641. l. začel zdravnik in poslanik Tulpius v Amsterdamu v zvezde kovati to novo pijačo, ki človeka izredno oživlja in razbistruje. Francoski zdravnik Morisset se je zaletel v hvali še dalje. Trdil je, da čaj človeku razum daje. Najbolje je pa vrednost čaja povzdignil nemški zdravnik Bentekoe, ki je v nekem spisu dokazoval, da bi človek na dan moral najmanj 100 do 200 čašic čaja popiti, kedar bi hotel, da bode popolnoma zdrav. Pri čaju, veli on, ne samo da državnik v svojem kabinetu mnogo bolje dela, temveč tudi črevljar mnogo lepše delo izgotavlja. Jezuvit Martini je pripovedoval, da Japonci radi čaja ne trpé na kamnu in kostobolju, da čaj ozdravlja neprebavljivost, da umiruje jezo in preganja spanec. In kaka je ta plemenita bilina, dokazuje očividec, ki pripoveduje, da ljudje, ki pobirajo in suše perje, morajo izredno čisti biti, in da ne smejo tri nedelje popreje jesti ne rib ne drugih jedi, od katerih bi jim sapa neprijetno dišala. Tako hvaljena pijača od tako čistega perja je tedaj morala po svetu najti mnogo ljubiteljev, ali to vendar ni motilo odvažnih Bostonskih meščanov, da so 26. febr. 1773. l. celi tovor, 18.000 funtov čaja, vrgli v morje. Tako so pokazali, da želé se otresti angleškega gospodstva. Ta navada an

čaj je bila baklja, ki je podkurila gradjansko vojsko. Trda je bila in nevarna ta vojska, ali naposled je prinesla oslobodjenje Zaveznim državam severne Amerike.

84.

Opis, obiranje in pripravljanje čaja.

Čajev grm (*Thea chinensis*) je v najbližem rodu s prekrasno bilino, ki je pri nas v novejšem času toli priljubljena postala. Rojakinja ta je kamelija, ki so jo s Kitajske in Japonske k nam prinesli. Čaj je kakor tudi kamelija vedno zelena bilina. Kedar ga puste, da se razvija po volji, naraste kot vejnato drevo v višino od 7 do 10^m. Ali v kulturi začno ga uže v prvej mladosti obrezovati, tako da od njega postane grmiček, ki je redkokedaj viši od 1 ali 1^{1/2}^m. Razni sovrstniki čaja, ki jih v Kitaju vzgajajo, postali so polagoma vsi od ene iste vrste. Perje na čaju je v mnogem podobno vrbovemu, in zato je dosti potov primešavajo pravemu čaju. Dokler je pero sveže, toliko časa je kožnato in prekrasno zeleno kakor na kameliji. Cvetje čajevca je belo in z lahnim rumenilom nadahnjeno. Cvete kot kava do osem mescev. Plod je okrogel.

(Dalje prihodnjič.)

Nasledki „šnopsa“.

(Dalje.)

Lužarjevi Janez in njegova dota — šla je.

Za prvim padcem sledili so drug drugemu vedno pogosteje. Janez postal je popolnoma pravcati šnopsar, deloma da za trenutek v njem svojo pekočo vest utopi, deloma pa za-to, da omamljen nove prestopke in grehe zoper božjo zapoved doprinaša.

Za vsako tako započetje zahtevala je hudobnica tudi denara. Privatna imovina je Janezu kmalu popolno pošla; spridenka kurila mu je vedno: „Privošči si veselja, bogat si, kedaj pa hočeš živeti, ako ne sedaj ko si krepak dečko! Zapeljan Janez poslušal je to hudobo bolj, nego svoje dobre stariše in lastno vest. Lotil se je hranilnične knjižice, katero je stotak za stotakom vedno bolj praznil tako, da slednjič v hranilnici niti krajcerja več imel ni. Kar Janez Plahtački prostovoljno izdajal ni, to mu je, ko je bil ves pijan, sama skrivaj pokradla. Ko je slednjega dne zopet sam k sebi prišel, začel je svoje žepo večkrat preiskovati; a ker so bili suhi, je godrnjal in tarnal, kje so denarji. Vselej ga je pa Plahtačka z raznimi izgovori preslepiti vedela. Enkrat je kaj zgubil, kar se je podvrženo tudi kaj malega res v kakem kotu najdljo; drugikrat ga je kak tujec, ki je ravno pri Plahtu prenočil, okradel itd. brez konca in kraja, čemur je zbegani Janez Betini ljubeznjivosti tudi vselej slepo vrjel. Pravi in edini tat bila je pa Beta vselej le sama.

Janezova dota je po takih potih kmalu popolno zažvižgala. Le malo časa imel je Janez potem pri Plah-

tačevih še kak mali kreditec. Zmanjkalo je pa tudi tega.

Nekega večera, (Plahtačka ubrala bila si je ravno novi plen), ko pride Janez, da bi se malo našuopsal in povrhu še kaj družega dobil, razsrđi se baba nad njim, polije ga z polnim škafofom umazanih pomij, vrže ga na cesto pred vrati in zapre duri za njim z opombo: „Slepar, nikdar več se mi pred oči ne prikaži“.

Janez se je nad Plahtačko s tem maščeval, da ji je nekega večera vsa okna z kamenjem potrl; a bil je zato sodnijsko tožen in pol leta zaprt. Janez sicer še sedaj živi, klati se brez vsakega namena, uničen po duhu in telesu okolu po svetu sam sebi in nemili osodi prepuščen. A ob vero prišel je pa vso. Kar vojska in slabi zgledi sotovarišev vojakov pri Janezu zmogli niso, to učinila sta pri njem prekleti šnops in vražja-spridenca baba.

Pripotokar in njegova žena Urša.

Ako se sploh more katera družina v resnici srečna imenovati, bila je to o svojem času gotovo Pripotokarjeva v zaleški okolici. Oče Pripotokar bil je daleč na okblo zelo čislán in spoštovan mož, a Urša bila mu je mila soproga, trem otročičem pa in družini hišni sploh prava ljubeznjiva mati. Očitni blagoslov božji vladal je nad Pripotokarjevo hišo.

Pripotokarica bila je pa izza mladih let tesna prijateljica Podlipnjice. Res da nista mogli med letom prevečkrat skupaj prihajati, a kadar sta se snideli imeli ste po stari ženski navadi si to in ono brez konca in kraja pripovedovati.

Podlipnjica kot uže prava šnopsarica, za kar pa Pripotokarica takrat še vedela ni, spravi ob neki taki priliki svojo prijateljico Uršo in Plahtu, kateri jima „s sladkimi“ postreže. Pripotokarici je kaj dobro ugajal; zdel se ji je taku prijetnega okusa, da ga par „botiljk“ kar kupi in še saboj domov nese.

Možu pa o vsem tem niti besedice ziniti upala ni; bilo jo je nekako sram. Čudno se mu je pa zdelo, kada jo vedno pogosteje v Zalesje vleče; a še večja zagonetka bilo mu je pa to, da večkrat po nečem tako čudno diši, zmedeno govori in se tako-le nekako nevkretno sem in tja zapleta. Povedati mu ni hotela, a sam ji doma tudi ni mogel tako hitro priti na pravi sled. Ker pa pod solncem nobena reč vedno skrita ne ostane temveč slednjič vsa na dan pride, prišel je tudi Pripotokar uzrokom čudnemu vedenju svoje žene Urše na sled.

Skrbni in dobri mož prizadeval si je vse, svojo ženo od šnopsa zopet odvrniti, a ni šlo, — bila je uže — zgubljena. Vse prošnje, opominini in tudi ostre besede dobrega možá ostale so brez vspeha. Zmislil si še en pripomoček. No če uže drugače ni, da žena njegova mora nekaj piti, naj pije vsaj pošteno pijačo doma in kupi polovnjak dobrega poštenega Dolenjca. Ta pijača zdela se je pa Urši nekako prekislá. Nekega dné pa, bilo je uže proti večeru, popila bila je ves šnops, kar ga je ravno doma imela; ker je mislila, da še dosti nima, zleze opotekaje se po stopnicah doli v klet k